

павича. Шлюбну пару також символізують соколи, голуби, півні. Характерною ознакою весільного рушника є розташування птахів один до одного голівками. Вони або тримають у дзьобику ягідку калину, або сидять в основі дерева, символу нової сім'ї.

Вишивка в Україні – світ краси й фантазії, поетичного осмислення навколишньої природи, схвильована розповідь про думки й почуття людини, світ натхненних образів, що сягають давньої міфології, звичаїв і уявлень наших предків. Багато таємниць можуть розкрити давні орнаменти. Розгадуючи їх, ми починаємо розуміти, що мова символів предків передавав нам своє ставлення до природи. Схиляючись перед нею, як би просячи у неї милості, захисту, заступництва, древній майстер виводив рукою своєрідні заклинання у вигляді орнаменту. Зауважимо, що народ ретельно відбирав з безлічі знаків і дбайливо зберігав лише ті, що, на його думку, сприяли добробуту, гарного врожаю, достатку, удачі.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

- 1.<http://www.dimukraine.com/vishivka.shtml>
- 2.<http://gloriva.prom.ua/al07891-traditsionnava-simvolika-slawanskoj.html>
- 3.http://kampot.org.ua/ukraine/traducii_zvuchai/zvuchai/page.5.2006-ukravinsk-simvoli.html
- 4.<http://viche-boroslava.org.ua/index.Dhp/ukrainskvi-rid/13-tradvtsiia/172-svmvolika-natsionalnovi-wshwkv>

*Гезун Ірина
(Полтава, Україна)*

МАТЕРІАЛИ ТА ІНСТРУМЕНТИ ДЛЯ ВИШИВАННЯ ВІЛЬНОЮ ГЛАДДЮ

Вишивкою називається прикраса виробів з різних матеріалів орнаментальним візерунком або сюжетним зображенням, виконаним нитками і друми матеріалами вручну з допомогою голки або машинним способом. Матеріалом для вишивки в різний час служили жили тварин, натуральні або пофарбовані нитки льону, конопель, бавовни, шовку, волосся, а також перли і дорогоцінні камені, намиста і бісер, блискітки, черепашки, золоті і мідні бляжки, монети. Вишивка тісно пов'язана з побутом, працею, природою і, таким чином, завжди відображала художні смаки і уявлення, виявляла національну своєрідність і майстерність кожного народу. Перехід від кам'яного і кістяного шила до кістяний, а потім бронзової і сталевий голці сприяв винаходу і вдосконаленню все нових і нових способів шиття та вишивання. Виникнувши в глибокій старовині, мистецтво декоративної вишивки протягом багатьох століть зберігається в оздобленні житла, одягу й різних предметів ужитку.

Найбільш стародавні вишивки, що дійшли до наших днів, відносяться до VI-V століть до нашої ери. Вони виконані у Стародавньому Китаї на шовкових тканинах шовком-сирцем, волосом, золотими і срібними нитками. Вишивкою прикрашали не тільки одяг, але і килими і декоративні панно з зображенням дерев і птахів. Найтонші вишивки

Китаю справили значний вплив на вишивальне мистецтво Японії.

Різноманітні вишивки Стародавньої Індії та Ірану характеризувалися великою кількістю рослинних мотивів, зображенням тварин і жанрових сцен. Барвисті вишивки Візантії, відрізнялися розкішною шовкового і золотого шиття, різноманітністю рослинних візерунків, мала значний вплив на розвиток вишивального мистецтва багатьох країн Західної Європи, де виробилися свої орнаментальні мотиви, забарвлення і техніки виконання. В Англії з XIII століття відома багата вишивка золотом, сріблом і шовком орнаментальних мотивів з квітів і переплетених завитків рослин. У XVI–XVII століттях у Франції, Італії та інших європейських країнах широко поширилися вишиті портрети, панно з зображенням людей і тварин на тлі пейзажів із замками, міфологічні сюжети, сцени полювання. Винятковим багатством вишивальних технік, розмаїттям зображень рослин, тварин і птахів на лляних і вовняних тканинах відрізнялися вишивки Іспанії. З кінця XIII – початку XIV століття у Франції, Німеччині, Швеції, Англії, Данії, Норвегії вишивка почала широко застосовуватися в народному костюмі і для прикраси побутових предметів. Велике поширення отримала вишивка біла гладьєвая і наскрізна з геометричними і рослинними візерунками. У Скандинавських країнах застосовувалась вишивка кольоровою вовною і золотное шиття.

У Росії вишивка також має давню історію. Нею прикрашали одяг, взуття, кінську зброю, житло, предмети побуту.

На Алтаї в курганах добре збереглися ткани, вишиті і прикрашені аплікацією шкірою, повстю, намистом і бісером, золотими і металевими бляшками килими, сідла, чепраки, одягу і взуття знатних скіфів, виготовлені у VI–III століттях до нашої ери. В європейській частині країни при розкопках старовинних курганів знайдено залишки одягу скіфів і сарматів, які жили тут в I–III століттях, прикрашені вишивкою вовняними, шовковими, золотими і срібними нитками.

Одна з перших вишивальних шкіл була відкрита в Києві, в Андріївському монастирі, сестрою Володимира Мономаха, де молоді дівчата навчалися майстерності вишивання шовком, золотими і срібними нитками. Протягом століть руками майстринь створювалися пишні рослинні орнаменти на одязі вельмож, заможних верств міського і сільського населення, в оформленні культового оздоблення. Більш скромними були вишивки в народному побуті. До кінця XVIII століття вишивання було заняттям любителів, домашнім ремеслом. Із становленням у країні кустарних промислів і різноманітних методів ремесел вишивання стало для багатьох майстринь професією. Розвиток вишивання призвело до утворення в багатьох районах країни окремих центрів вишивального мистецтва зі своєрідними художніми особливостями візерунків, колориту, технікою виконання, формою і композиційним рішенням. У XIX – початку XX століття вишивка широко застосовувалася для прикраси народного костюма у всіх куточках нашої країни. Для російської вишивки характерні

мотиви геометричного і рослинного орнаментів, розташованих у вигляді прямих смуг, підкреслюють край одягу. В барвистих орнаментах, що прикрашали рушники і облямівки, вишивалися зображення фантастичних звірів, птахів, рослин. Серед російських вишивок широко відомі володимирський верхшов і біла гладь, крестецько-валдайська рядок, калузька кольорова перевити, орловські списи та бранки, нижегородські гіпюри і багато інших техніки.

На Далекому Сході вишивка виконується шовком по трафаретом з риб'ячої шкіри, аплікацією з хутра, шкіри, сукна. В оформленні одягу і взуття застосовується великий бісер. У народів Крайньої Півночі поширені вишивка оленячим хутром з замші та сукна, аплікація з тканини і шкіри з застосуванням бісеру. Вишивки народів Поволжя – марійська, мордовська, чуваська – відрізняються геометризованими візерунками з рослин, тварин і птахів, виконаними в техніці гладьових швів і накладного шиття, вишивкою намистом, металевими бляшками. Для вишивок Татарії характерно шиття золотом і бісером по оксамиту на різних побутових предметах і одязі. В національному одязі знайшли відображення заняття і ремісництво наших предків і їх спілкування з іншими народами. Цей одяг допомогла уявити соціальне і особисте стан людини, її вік, естетичний смак. У казанських татар у декоративно-прикладному мистецтві квітковорослинний орнамент посідає важливе місце. Розмаїття рослинного світу надихало наших майстрів в їх творчості. У вишивці у формі улюбленого народом квітковорослинного орнаменту постав весь різноманітний світ почуттів і настроїв людини. Найпоширеніші композиції – стрічкова (бордюри) і геральдична у вигляді букета, змінюються і переходять одна в одну в одній декоративній площині, а також кругова, розетчата, шахова, сітчаста та буквена. Не можна не бачити серед безлічі мотивів татарської вишивки «булгарський» пласт у вигляді стародавніх трилисників, лотосовидних, пальмет, численних розеток, кручених паничів, спіралей, які використовуються в традиційних бордюрних обрамленнях. Квіткові мотиви нанизуються на просту, досить велику гілку, що утілює значення «древа життя»

Види вишивки

Для народної вишивки найбільш характерні лічильні шви, які виконуються за рахунком ниток тканини, а також вільні. При виконанні вільної вишивки майстриня малює на тканини контур візерунка і вишиває по ньому гладдю, доповнюючи її іншими видами швів. Таку вишивку називають художньою.

Гладь – це вишивання площині візерунка частково або повністю прямими або косими стібками. Існує багато технік виконання гладі. Гладь буває одностороння і двостороння, плоска (без настилу) і висока або опукла (по настилу), прорізна, одноколірна і багатобарвна. Виконується вручну і на п'яльцях, нитками різних сортів залежно від якості тканини, візерунка, призначення виробу та техніки виконання. Вільна Гладь без

настилу двостороння широко використовується в рослинних орнаментах і вишивається кольоровими нитками. *Гладь вприкреп* застосовується для заповнення великих поверхонь візерунків. *Верхошов* – одностороння гладь, вишита глухим вільним швом. *Двостороння гладь з настилом* виконується по задалегідь прокладеному настилу з більш товстих ниток, ніж робітники гладь була високою, опуклою. Однієї з різновидів цієї техніки є біла гладь. *Гладь прорізна* – наскрізна вишивка, для якої характерні проколоти або прорізані в тканини дірочки різного розміру і форми, «дірочка», «листочок» і т. д.

Гладь штрихова складається з окремих стібків, що нагадують промені або штрихи, що йдуть у різних напрямках від центру.

Гладь – це вишивання прямими або косими стібками, заповнюючи ми повністю або частково візерунок. Буває одноколірна і багатобарвна. Нею виконують і рослинні, і геометричні орнаменти. Вона добре поєднується з іншими видами вишивки: рококо, декоративними сітками, стебловим швом та ін. Багаті можливості вишивки гладдю, хоча в розпорядженні вишивальниць всього один стібок. Залежно від того, в якому напрямку і як щільно покладено стібок, одноколірна вишивка може заграти різними відтінками, а багатобарвна здатна передати красу навколишньої нас природи. Гладь буває одностороння і двостороння, плоска (без настилу) і висока або опукла (по настилу), прорізна, точна або рахункова, і вільна або мальована. Виконується нитками різних сортів залежно від якості тканини, візерунка, призначення виробу та техніки виконання.

Техніка виконання гладі вимагає великої акуратності в роботі, чуйності у виборі кольору ниток, довжини стібка і його напрямки. Довжина стібка (4–7 мм) повинна забезпечити практичність і красу вишивки. Гладдю вишивають на будь-яких матеріалах різними нитками, крім катушкових, стібки з яких погано прилягають до тканини. Гладь виконується на п'яльцях з щільно натягнутої тканини, в іншому випадку малюнок буде стягнутий.

Вишивка гладдю – один із видів народного декоративного мистецтва; орнаментальне або сюжетне зображення на тканині, шкірі, виконане різними ручними або машинними швами; один із найпоширеніших видів ручної праці українських жінок і, зокрема, дівчат. Вишивку вживають в українському народному побуті передусім на предметах одягу, в основному на жіночих і чоловічих сорочках, вишиванках, рушниках, серветках, скатертинах, картинах. Головне – знайти або створити власноруч малюнок та підібрати гармонійно кольори.

Основою для вишивання є лляні, конопляні, вовняні, сукняні, шовкові, бавовняні і змішані тканини і нитки різних сортів. Для вишивки гладдю вільно нанесеному контуру візерунка годяться всі тканини, що мають гладку, однотонну поверхню. В залежності від призначення виготовляється виробу, техніки виконання підбирають необхідну тканину.

Для скатертин, доріжок, серветок, занавісок застосовують льон, льон з лавсаном, суворе полотно; для панно і килимків – рогожку, бортівка, сукно, драп. Для нарядних суконь і блузок краще використовувати тонкі тканини – батист, шовк, тонку шерсть. Нитки, що застосовуються при вишивці гладдю, розрізняються за якістю, структурою, товщині і кольору. Для вишивання на батисті, маркізеті, крепдешині використовують муліне в одну нитку або шовкові нитки. Муліне в дві-три нитки використовуються у вишивках по полотну. Вовною в одну або кілька ниток і шовком, залежно від товщини тканини і узору можна вишивати на вовняних тканинах. Для вишивання великих виробів застосовують муліне в пасму (6 ниток), ірис, штапельні, шерстяні і синтетичні нитки. Якщо вишивати нитками з штучного шовку і синтетичними, то вони розпушуються, надають вишивці бархатистий вигляд. Щоб нитка під час роботи не плуталася і менше лахматяться, довжина її при вишиванні повинна бути не більше 50 см, причому вовняний – не більше 40 див. Підбирати нитки для роботи бажане при денному освітленні, так як електричний світло спотворює їх колір. Необхідно перевірити нитки на лияємість – фортеця забарвлення. Для цього нитку потрібно опустити в гарячу воду, злегка намити і протягнути через складену вдвічі білу тканину. Якщо на тканині залишився відбиток фарби, нитки потрібно намити і залити окропом на 15 хвилин. Потім виполоскати в декількох водах і закріпити фарбу оцтом. Можна також прокип'ятити нитки у водно-оцтовому розчині (одна столова ложка на склянку води) протягом 5 хвилин. Голки бувають різної довжини і товщини – від № 1 до № 12. Тонкі голки (№ 2–3) підбирають для вишивання на тонких тканинах, середні (№ 3–5) на лляних тканинах. Для роботи на щільних тканинах, а також для вишивання ірисом, синтетичними нитками беруть голки № 6–12. Товсту тканину буде легше шити, якщо змазати голку милом. Правильність підбору голки можна перевірити, проколів тканина. Якщо на тканині не залишиться великих отворів в місцях проколу, то голка підібрана правильно. Ножиці повинні бути декількох розмірів з гострими лезами і щільно зімкнутими кінцями. Необхідні великі ножиці для розкрою тканини, середніх розмірів – для обробки країв виробу і розрізання ниток, маленькі з загнутими кінцями – для обрізання робочих ниток, надіранням ниток в тканині. П'яльці – спеціальне пристосування для натягування тканини при вишиванні. Вони бувають дерев'яні, металеві і пластмасові круглої, квадратної та прямокутної форми. Для невеликих виробів зручні круглі п'яльця діаметром 15–20 см. Для вишивання картин підійдуть п'яльця квадратної або прямокутної форми. До таких п'яльцям тканина пришивають. Наперсток оберігає середній палець правої руки від проколів голкою, допомагає робити чіткі проколи щільної тканини. Він може бути металевим, пластмасовим і повинен бути підібраний за розміром. Калька застосовується для перекладу малюнків з оригіналу. Копіювальний папір краще вибирати кольорову. Вона менше бруднить тканину. Чорну також

можна використовувати, якщо попередньо стерти з неї частину поверхневого шару фарби або взяти папір вже був у вжитку. Олівці прості повинні бути твердо-м'якими (ТМ), гостро заточеними.

У традиціях, створених багатьма поколіннями народних майстрів, вироблялися і способи перенесення візерунків на тканину. Іноді візерунок виконують тільки в одному кольорі, але форма рослини завжди зберігається. Візерунки можуть бути складені з гілок з квітами і дозрілими ягодами. Таке поєднання цілком виправдано: воно підсилює схожість з рослиною, допомагає майстрині дати цікаве колірне рішення візерунка. Освоївши нескладні прийоми цієї вишивки, можна самому замалювати квітку або гілочку з ягодами і листям. З гілочки скласти смужку і підібрати кольори ниток для вишивки візерунка. Така робота таїть в собі багато несподіваних і цікавих рішень. Мотиви візерунка вишивають гладдю, козликом, стебловим швом, вузликами, петельками з прикріпками. Стібки гладі розташовують по формі мотиву: в пелюстках квітки – від краю до центру, в листі – до середини, в напрямку жилок (рис. 1, а). Щоб у квітці все стібки були розташовані до центру, треба міняти їх довжину, розташовуючи їх в наступному порядку: один або два довгих, один короткий і т. д.

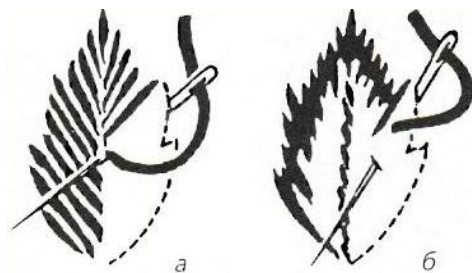

Рис 1.

Великі листки повністю не зашивають, таку гладь ще називають крайовою. Стібки виконують різної довжини, направляючи їх від краю до середини. Середню жилку виконують стебловим швом (рис. 2).

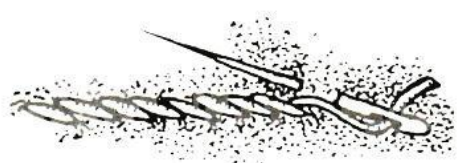

Рис. 2.

Дрібні листочки вишивають косою гладдю (рис. 3)

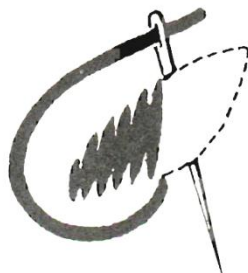

Рис. 3.

Або козликом (рис. 4),

Рис. 4.

А ягоди – прямою гладдю (рис. 5).

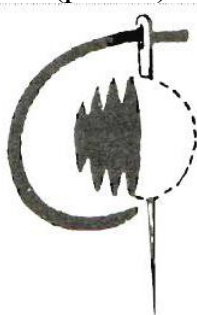

Рис. 5.

Для того щоб ягоди зберегли свою форму, їх обшивають по контуру швом вперед голку, потім виконують стібки двосторонньої гладі, закриваючи стібки, прокладені по контуру.

Травку і гілочки вишивають стебловим швом і петельками з прикріпами (рис. 6).

Рис. 6.

При виконанні гілочки стежать за тим, щоб листочки-петельки розташовувалися під кутом до стебла так, як ідуть жилки в листах, а кінці кожної петельки сходилися в одній точці. Серцевини невеликих квіток вишивають вузликами (рис. 7).

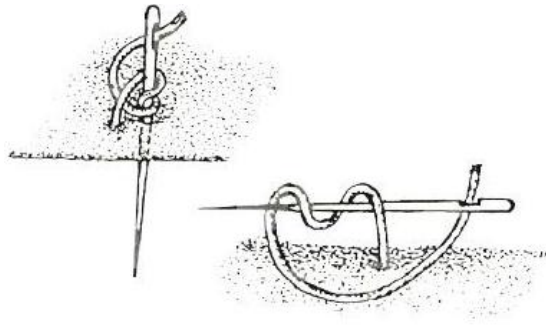

Рис. 7.

Іноді квіти і листя вишивають гладдю з вливанням тонів: 2-3 тони одного кольору поступово переходять один в інший. Виконувати таку гладь починають від краю пелюстки. Стежки різної довжини розташовують у напрямку до центру квітки і вишивають $2/3$ довжини пелюстка (рис. 8). Стежки іншого тону частково закривають виконані раніше стежки.

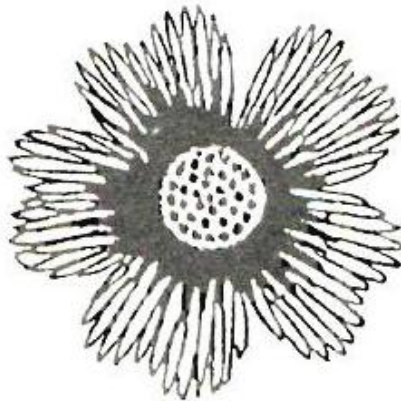

Рис. 8.

Виріб з вишивкою повинен бути чистим і випрасуваним з виворітного боку через зволожену тканину. Підшитий вдвічі край виробу гладять і з лицьового боку.

Вишиті вироби, виконані з тканин які добре миються, перуть звичайним способом, але при цьому слід уникати сильного тертя самого візерунка, щоб не пошкодити вишивку, особливо якщо вона виконана великими стібками.

Забруднені вироби з кольоровою вишивкою перуть дуже обережно, в теплій воді. Їх не можна замочувати, заливати окропом, кип'ятити. Випраний виріб добре прополісують в холодній воді, віджимають і загортають на кілька хвилин в махровий рушник або простиралло. Гладять у вологому стані з вивороту на м'якій підстильці – в цьому випадку візерунок виходить опуклим, рельєфним.

Вишиті серветки, доріжки, скатертини гладити починають з

середини, щоб річ не витягнулася по краях. Після прасування вона повинна лежати в розгорнутому вигляді до тих пір, поки не охолоне.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. <http://4lady.in.ua/2012/08/вишивка-гладдю-як-вишивати-гладдю-mex/>
2. http://amvrschool4.ucoz.ru/publ/uroki_tekhnologii_vyshivka_gladju/materiali_ta_instrumenti_dlja_vishivannja_gladdju/27-1-0-61
3. <http://festival.1september.ru/articles/575025/>
4. <http://art-stitch.com.ua/vyshivka/vyshivka-gladyu/raznoe-o-gladi/225-2009-04-28-13-01-41>

*Ковшик Аліна
(Полтава, Україна)*

НАРОДНІ МАЙСТРИ ВИШИВКИ ПОКУТТЯ

Вишивка найпоказовіший вид мистецтва, який має широкі аналогії в культурі інших народів.

Вишивка – мистецтво всенародне і інтернаціональне за своєю суттю. У ній через віки пронесене і збережена колективна народна мудрість, художня пам'ять, естетичні ідеали краси.

Покуття – Снятинський, Городенківський, Коломийський і частина Тлумацького району Івано-Франківської області – виділяється в окремий, чітко визначений своїми художньо-образними ознаками етнографічний регіон. Проте він має аналогії з Поділлям і Буковиною. Найхарактернішими сорочками тут є «чорненки», які носили заміжні жінки, і «червоненки», що вдягали дівчата. Вони здебільшого орнаментовані геометричними мотивами, а розміщували скісними, ламаними віртуальними смугами або ж розташовували в шаховому порядку, суцільно вкриваючи усе поло рукава. Нижче «плічко» і «зморшки» ішли горизонтальні смуги орнаменту в три-чотири ряди.

Варіанти червоного кольору в різних селах Покуття мали свої відмінності. У Стецеві вони мали помаранчевий відтінок у Воронівцях і Раківцях (Городенківський район) – темно-вишневий. Улюблений узор – композиція чотирикутників, уся площа яких зашивалася нитками у різному напрямку. В селі Видинові «чорненки» вишивали дрібними чорними купочками, розкиданими в шаховому порядку по всьому полю рукава, що створювало, високий рельєф узору. До того ж на Покутті чоловічі портяниці і жіночі сорочки «рісши», тобто збирали в дрібні складочки. Це також створювало додатковий художній ефект глибини поверхні полотна сорочки.

Особливістю народної вишивки Покуття наявність у селах Русові, Микулинцях, Залуччі, Видинові Снятинського району вишивок білим по білому. Це переважно узори геометричного орнаменту – восьмипроменева розетка, ламана лінія, ромби, виконані вирізування, коленням. Чоловічі і